

1 Inleiding

- 1.1 In 2022 heeft de Koninklijke Vereniging van Vrienden der Aziatische Kunst (hierna: KVVAK) een omvangrijke collectie Aziatische kunstvoorwerpen geërfd van het echtpaar Eric en Marion Crince Le Roy.

Hieronder bevonden zich een paar honderd wajangpoppen (hierna: Collectie CLR).

- 1.2 Deze poppen zijn, samen met andere delen van de collectie, ter veiling aangeboden bij Veilinghuis De Zwaan in Amsterdam.
- 1.3 Tijdens een borrel ter gelegenheid van de veiling, op 27 oktober 2023, werd door mevrouw H.I.R. Hinzler, wetenschapper en wajang-deskundige (hierna: Hinzler), en de heer P. Terwen, restaurator en kenner van Indonesisch erfgoed, aangegeven dat een aantal van de poppen mogelijk afkomstig is uit de kraton van Solo (oftewel Surakarta op Java) en derhalve een onrechtmatige herkomst kan hebben. De poppen zijn vervolgens uit de veiling genomen voor nader onderzoek.
- 1.4 De veiling heeft vervolgens plaatsgevonden op 14 november 2024, met uitzondering van de poppen die door Hinzler zijn aangemerkt als verdacht.

2 Onafhankelijk advies

- 2.1 Voor de KVVAK is het van belang om over de herkomst van de Collectie CLR, waar mogelijk, opheldering te krijgen.

Ze wil weten of het bezit inderdaad onrechtmatig is verkregen en welke juridische en/of ethische consequenties dit met zich meebrengt.

Ook is de herkomst van belang voor het nemen van vervolgstappen ten aanzien van de Collectie CLR, zoals verkoop, schenking, in bruikleen geven of restitueren.

- 2.2 De KVVAK wil inzake deze kwestie de vereiste zorgvuldigheid betrachten. Ze hecht aan een deskundig, onafhankelijk en ethisch oordeel. Daarom heeft de KVVAK besloten een tijdelijke Adviescommissie (hierna: de Commissie), als bedoeld in artikel 16 lid 3 van haar statuten, in te stellen, bestaande uit twee deskundigen:
- dr. mr. Antoon Ott, kunsthistoricus en jurist, onder meer gespecialiseerd in verzamelgeschiedenis en herkomstonderzoek, alsmede in kunst gerelateerde rechtskwesties.
 - drs. Arnold Wentholt, kunsthistoricus, taxateur/consulent en schrijver, onder meer gespecialiseerd in traditionele kunst uit Indonesië.
- 2.3 De KVVAK verzoekt deze Commissie de al dan niet onrechtmatige herkomst van de Collectie CLR te onderzoeken.
- 2.4 De KVVAK verzoekt de Commissie de conclusies te delen en het bestuur van de KVVAK, mede aan de hand van de bovengenoemde voorwaarden in het legaat en wensen van het echtpaar, te adviseren welke vervolgstappen het zou kunnen nemen ten aanzien van het bezit van de Collectie CLR.

- 2.5 De Commissie zal naar aanleiding van deze casus adviezen formuleren voor de wijze waarop toekomstige schenkingen, erfstellingen en legaten zorgvuldiger kunnen worden aanvaard.

3 Feiten

3.1 het verzamelen van de wajangpoppen door het echtpaar Crince le Roy.

- 3.1.1 Maria Adriana (Marion) Tiets (12 juni 1949 – 23 mei 2022) en Eric Arthur Willem Crince Le Roy (11 juli 1948 – 23 mei 2022) (hierna: het Echtpaar) waren zonder huwelijkse voorwaarden getrouwd. Het Echtpaar verzamelde voornamelijk Indonesische kunst, waaronder wajangpoppen.

- 3.1.2 Het Echtpaar kocht drie typen wajangpoppen: kulit, golek en klitik.

In het kader van dit onderzoek worden de wajang golek en klitik verder buiten beschouwing gelaten, omdat daaromtrent geen vragen over de herkomst zijn gerezen.

- 3.1.3 De aankopen werden door het Echtpaar zorgvuldig op inventariskaarten genoteerd, waardoor bekend is waar ze werden gekocht, wanneer, bij wie en voor welk bedrag.

Iedere aankoop van een wajang kulit kreeg een inventarisnummer beginnend met de letters Ku, gevolgd door een nummer in volgorde van aankoop. De eerste aankoop is derhalve genummerd Ku 1 en de laatste verwerving Ku 300.

- 3.1.4 Het Echtpaar kocht in de periode 1985 – 2009 300 poppen.

Een aantal werd gekocht bij Nederlandse handelaren en veilinghuizen.

Het merendeel kocht het Echtpaar, vanaf 1987 tot en met 2007, in Indonesië.

Hoofdzakelijk werden de in Indonesië verworven poppen gekocht bij twee in Solo en Surakarta gevestigde handelaren, genaamd Kustam en Daryanto.

3.2 De verwerving door de KVVAK

- 3.2.1 De KVVAK is een vereniging met als doel:

- het bevorderen van de waardering, bestudering en kennis der Aziatische kunst;
- het tot elkaar brengen van hen, die belang stellen in de Aziatische kunst;
- het bevorderen van het behoud en of het bevorderen van collectionering van Aziatische Kunst in Nederland.

- 3.2.2 De KVVAK tracht dit doel onder meer te bereiken door het in stand houden en het uitbreiden van de verzameling van de vereniging.

3.2.3 Marion Tiets en Eric Crince Le Roy hebben op 13 mei 2022 testamenten laten opmaken waarin ze elkaar tot enig erfgenaam benoemden.

Beiden bepaalden echter tevens dat als de ander geen erfgenaam zou blijken te zijn, de KVVAK tot enig erfgenaam zou worden benoemd.

3.2.4 Marion Tiets en Eric Crince Le Roy stierven gelijktijdig, waardoor ze niet elkaars erfgenaam waren, zodat de KVVAK enig erfgenaam werd.

3.2.5 De KVVAK heeft de erfstelling aanvaard.

3.2.6 Voor zoverre hier relevant zijn in het testament de volgende zaken bepaald:

- De KVVAK wordt verzocht een fonds op naam in te stellen onder de naam “Eric en Marion Crince Le Roy Fonds”, met als doel de verwerving van antieke voorwerpen uit de Indonesische archipel.
- De KVVAK is gerechtigd om – delen van – de tot [de] nalatenschap behorende collecties te vervreemden, zulks wel met inachtneming van de dan binnen de Nederlandse museumwereld geldende regels met betrekking tot “ontzamelen” niet in acht genomen genomen hoeven te worden [*sic*].
- Alle bestaande inventarisatie van de collectie Indonesische kunstvoorwerpen en foto’s van de objecten welke gefotografeerd zijn zullen door de executeur tegelijk met de collectie worden overgedragen aan de KVVAK. De inventarisatie behelst archiefbakken met een kaartsysteem met beschrijvingen en herkomst van de kunstobjecten en foto’s van de meeste objecten.

3.2.7 Door het Echtbaar zijn in gesprekken met diverse personen wensen en ideeën geuit over de toekomstige omgang met hun nalatenschap. Deze gedachten zijn echter niet vastgelegd in mails, brieven of een Letter of Wishes.

4 Problematische herkomst?

4.1 Hinzler heeft twee documenten aan het bestuur van de KVVAK aangeleverd, waarin ze haar veronderstelling, dat een deel van de Collectie CLR een onrechtmatige herkomst kent, beschreef.¹

4.2 Hinzler betoogt kortgezegd dat een aantal poppen deel zou hebben uitgemaakt van de collectie van het Museum Radya Pustaka in Solo, Indonesië (hierna: het Museum).

Ze zouden daaruit in de jaren 80/90 door een of meer corrupte museummedewerkers zijn ontvreemd, waarna ze onrechtmatig bij de lokale handelaren Daryanto en Kustam zijn terechtgekomen.

Deze handelaren hebben de poppen vervolgens verhandeld.

¹ Dr. H.I.R. Hinzler, *De wayangcollectie Crince le Roy*, Leiden 2023 en juli-oktober 2024; H.I.R. Hinzler, *Gestolen wayangpoppen in de Crince le Roy collectie*, 3 december 2024 en 7 januari 2025.

4.3 Bovenstaande informatie is afkomstig van een mondelinge bron, te weten Rudy Wyratama, medewerker van het Museum. Hij baseert de informatie op lokale geruchten.

4.4 Welke wajangpoppen zijn volgens Hinzler afkomstig zijn uit het Museum?

4.4.1 Op basis van door Wyratama verstrekte informatie en de gegevens op de inventariskaarten van het Echtpaar komt Hinzler tot de volgende conclusies.

4.4.2 Poppen met de monogrammen PB IV, PB IX en PBX.

4.4.2.1 Paku Buwono X (1866 – 1939), de vorst van Surakarta, schonk aan het Museum een verzameling wajangpoppen.

4.4.2.2 Deze poppen zijn voorzien van een gestanst monogram PBX.

4.4.2.3 Als poppen genoemd monogram bezitten, dan zijn ze volgens Hinzler afkomstig uit het Museum.

Hetzelfde geldt volgens haar voor poppen met de varianten PB IV en PB IX

4.4.2.4 Op basis van de informatie op de inventariskaarten van het Echtpaar veronderstelt Hinzler dat de volgende 23 poppen zijn voorzien van genoemde monogrammen:

Ku 38

Ku 44

Ku 71

Ku 72

Ku 113

Ku 114

Ku 132

Ku 212

Ku 213

Ku 215

Ku 218

Ku 221

Ku 222

Ku 223

Ku 224

Ku 266

Ku 267

Ku 268

Ku 274

Ku 275

Ku 276

Ku 284

Ku 288

4.4.2.5 Conclusie volgens Hinzler: de in de vorige paragraaf opgesomde 23 poppen zijn afkomstig uit het Museum en derhalve onrechtmatig verhandeld.

4.4.3 Poppen die voorkomen in fotobestanden van het Museum.

4.4.3.1 Door Hinzler zijn de wajangpoppen uit de Collectie CLR vergeleken met drie door Wyratama aangereikte fotobestanden.

4.4.3.2 Op basis daarvan stelt ze dat de volgende twaalf poppen uit de Collectie CLR voorkomen in de fotobestanden:

Ku 12

Ku 71

Ku 85

Ku 102

Ku 103

Ku 104

Ku 111

Ku 112

Ku 114

Ku 115

Ku 121

Ku 267

4.4.3.3 Van deze twaalf poppen zijn Ku 71, Ku 114 en Ku 267 volgens Hinzler voorzien van het monogram PBX, zoals opgesomd onder 4.4.2.4.

4.4.3.4 Conclusie volgens Hinzler: de in de 4.4.3.2 opgesomde twaalf poppen zijn afkomstig uit het Museum en derhalve onrechtmatig verhandeld.

4.4.4 Poppen afkomstig uit het Wajang Dupara spel.

4.4.4.1 Volgens medewerker Wyratama bevond zich in het Museum een volledige collectie poppen van het Wajang Dupara spel.

Enkel in dit Museum zou zich zo'n collectie bevinden.

4.4.4.2 Volgens Hinzler bevinden zich in de Collectie CLR twee poppen uit het Wajang Dupara spel.

Dit betreft:

Ku 130

Ku 131

4.4.4.3 Conclusie volgens Hinzler: de in de 4.4.3.2 vermelde twee poppen zijn afkomstig uit het Museum en derhalve onrechtmatig verhandeld.

4.5 Resumé

4.5.1 Op basis van bovenstaand maakten volgens Hinzler de volgende wajangpoppen deel uit van de collectie van het Museum en zijn ze onrechtmatig verhandeld:

Ku 12

Ku 38

Ku 44

Ku 71

Ku 72
Ku 85
Ku 102
Ku 103
Ku 104
Ku 111
Ku 112
Ku 113
Ku 114
Ku 115
Ku 121
Ku 130
Ku 131
Ku 132
Ku 212
Ku 213
Ku 215
Ku 218
Ku 221
Ku 222
Ku 223
Ku 224
Ku 266
Ku 267
Ku 268
Ku 274
Ku 275
Ku 276
Ku 284
Ku 288

5 Onderzoek Commissie

5.1 Werkwijze en afbakening

- 5.1.1 Om tot een oordeel te kunnen komen heeft de Commissie de twee onderzoeksdocumenten van Hinzler gelezen.

Daarnaast heeft de Commissie de Collectie CLR bestudeerd.

Tevens heeft de Commissie andere relevante documentatie bekeken, zoals het testament van het Echtpaar en de statuten van de KVVAK.

Ook is een deskundige ingeschakeld voor de vertaling van opschriften op sommige poppen.

- 5.1.2 Bij de beoordeling van de kwestie hanteert de Commissie de relevante wet- en regelgeving, alsmede de Ethische Code voor Musea.

- 5.1.3 Het reglement en de werkwijze van de Commissie Koloniale Collecties zijn in dit geval overigens niet relevant, aangezien vaststaat dat de wajangpoppen niet uit Indonesië zijn uitgevoerd in een koloniale context.
- 5.1.4 Bij de beoordeling heeft de Commissie als uitgangspunt genomen dat er een zekere mate van aannemelijkheid moet zijn om te kunnen veronderstellen dat de poppen afkomstig zijn uit het Museum.

Veronderstellingen enkel op basis van geruchten en ‘hear say’ zijn voor de Commissie onvoldoende om als bewijs te gebruiken.

- 5.1.5. Een belangrijk beperkende factor is de gebrekkige documentatie van het Museum.

Zo is er geen goede kwaliteit fotodocumentatie.

Bij een brand in het Museum zijn de inventariskaarten verloren gegaan.

5.2 **Onderzoek naar de Collectie CLR**

- 5.2.1 Op 30 september 2025 heeft de Commissie de collectie wajangpoppen bekeken die bij het opslagbedrijf HIZKIA in Amsterdam tijdelijk is ondergebracht voor nader onderzoek.

- 5.2.2 De Commissie heeft alle aanwezige wajang kulit poppen bestudeerd en de inventariskaarten ervan gefotografeerd.

- 5.2.3 De Commissie heeft 193 exemplaren gevonden.

Van de oorspronkelijke verzameling van 300 poppen waren er dus al 107, die zich niet in de Collectie CLR bevinden.

- 5.2.4 Door Hinzler is (op basis van de inventariskaarten van het Echtpaar?) een lijst opgesteld van de poppen.

Van deze lijst heeft de Commissie 15 poppen niet aangetroffen:

Ku 48
Ku 60
Ku 103
Ku 110
Ku 115
Ku 116
Ku 149
Ku 180
Ku 212
Ku 213
Ku 258
Ku 270
Ku 271
Ku 289
Ku 293b

Drie poppen ontbraken op de lijst van Hinzler en zijn door de Commissie aan de lijst toegevoegd:

Ku 33

Ku 125

Ku 216

- 5.2.5 Van alle exemplaren zijn de poppen gefotografeerd die op de basis, dat is tussen de voeten, een inscriptie hebben.

Die inscriptie bestaat uit kawi schrift in zwart, gestanste en doorgedrukte letters in Latijns of Kawi schrift en/ of onduidelijke signatuur in welke kleur ook.

5.3 Bevindingen

5.3.1 Algemeen

- 5.3.1.1 De Commissie heeft onder meer goed gelet op eventuele weggepoetste gegevens op de basis, aangezien dat een aanwijzing kan zijn dat hiermee een verwijzing naar de herkomst is verhuld.

- 5.3.1.2 Van de 45 poppen met onderschrift in welke vorm ook, kon bij drie worden vastgesteld dat tekst (deels) was weggepoetst of uitgekrast. Op één pop staat het cijfer '50' (Ku 298) en daarvoor iets wat is weggepoetst.

- 5.3.1.3 Op geen van de wajangpoppen heeft de Commissie museum-inventarisnummers aangetroffen.

De poppen bevatten derhalve geen museale inventarisnummers of andere vergelijkbare kenmerken, op basis waarvan de herkomst uit het Museum is vast te stellen.

5.3.2 Poppen met de monogrammen PB IV, PB IX en PBX.

- 5.3.2.1 Op zeven exemplaren heeft de Commissie het gestanste monogram PBX aangetroffen te weten:

Ku 38 (gekocht bij handelaar Kustam, 1987).

Ku 71 (gekocht bij handelaar Daryanto, 1988).

Ku 72 (gekocht bij handelaar Daryanto, 1988).

Ku 112 (gekocht bij handelaar Daryanto, 1990).

Ku 113 (gekocht bij handelaar Daryanto, 1990).

Ku 114 (gekocht bij handelaar Daryanto, 1990).

Ku 132 (gekocht bij handelaar Kustam, 1991).

- 5.3.2.2 Daarnaast is er één exemplaar aangetroffen met een gestanst PB IV:

Ku 44 (gekocht bij handelaar Kustam, 1987).

- 5.3.2.3 Ook is er een exemplaar gevonden met het kenmerk PB IX:

Ku 266 (gekocht bij handelaar Kustam, 1998).

5.3.2.4 Van de overige 16 poppen, die volgens Hinzler – zich daarbij baserend op de inventariskaarten van het Echtpaar – van Paku Buwono X afkomstig zouden zijn, heeft de Commissie dit niet kunnen vaststellen.

Er zijn geen uiterlijke kenmerken aangetroffen die deze herkomst kunnen bevestigen.

5.3.2.5 Ook de opschriften in Kawi schrift gaven daarbij geen aanwijzingen.

Op verzoek van de Commissie heeft prof. dr. Willem van der Molen, specialist Javaanse taal- en letterkunde, getracht het Javaanse schrift te ontcijferen. Omdat niet alles goed leesbaar is, valt het resultaat wat tegen, maar het is voldoende om vast te stellen dat er geen verwijzingen naar een kraton of sultan zijn geschreven. De teksten zijn aanduidingen van de karakters in het spel, die hier en daar overigens afwijken van wat de labeltjes vermelden.

5.3.2.6 Conclusie: De Commissie vindt alleen van de in 5.3.2.1, 5.3.2.2 en 5.3.2.3 genoemde poppen dat het in hoge mate aannemelijk is dat ze uit het Museum afkomstig zijn.

Van de overige poppen, die volgens de inventariskaarten van Paku Buwono X waren en dus uit het Museum afkomstig zouden zijn, niet kunnen vaststellen dat dit inderdaad het geval is. De poppen bezitten geen kenmerken die deze herkomst kunnen onderbouwen.

5.3.3 Poppen die voorkomen in fotobestanden van het Museum.

5.3.3.1 Van twaalf poppen heeft Hinzler, na vergelijking met de drie fotobestanden van het Museum, aangegeven dat ze uit het Museum afkomstig zijn.

5.3.3.2 De Commissie heeft de twaalf poppen nauwkeurig bestudeerd en vergeleken met de foto's.

5.3.3.3 Bij drie van deze poppen heeft de Commissie vastgesteld dat ze niet overeenkomen met de foto's waaraan Hinzler ze heeft gerelateerd: Ku 12, Ku 111 en Ku 121.

5.3.3.4 Van negen poppen heeft de Commissie, net als Hinzler, kunnen vaststellen dat ze inderdaad overeenkomen met de fotobestanden van het museum.

Dit betreft de volgende exemplaren:

Ku 71	(gekocht bij handelaar Daryanto, 1988).
Ku 85	(gekocht bij Nederlandse handelaar die het bij handelaar Kustam had gekocht, 1989).
Ku 102	(gekocht bij handelaar Daryanto, 1990).
Ku 103	(geen inventariskaart, maar vermoedelijk gekocht bij handelaar Daryanto in 1990, gezien de herkomst van Ku 102 en Ku 104).
Ku 104	(gekocht bij handelaar Daryanto, 1990).
Ku 112	(gekocht bij handelaar Daryanto, 1990).
Ku 114	(gekocht bij handelaar Daryanto, 1990). [NB heeft PBX aanduiding].
Ku 115	(geen inventariskaart, maar vermoedelijk gekocht bij handelaar Daryanto in 1990, gezien de herkomst van Ku 114 en Ku 116).

Ku 267 (gekocht bij handelaar Kustam). [NB heeft PBX aanduiding].

5.3.3.5 Conclusie: De Commissie vindt alleen van de in 5.3.3.4 genoemde poppen dat het in hoge mate aannemelijk is dat ze uit het Museum afkomstig zijn.

Van de overige poppen, heeft de Commissie na vergelijking niet kunnen vaststellen dat dit inderdaad het geval is. De poppen bezitten verder geen kenmerken die deze herkomst kunnen onderbouwen.

5.3.4 Poppen afkomstig uit het Wajang Dupara spel.

5.3.4.1 De Commissie heeft de twee poppen onderzocht die deel uitmaken van het Wajang Dupara spel.

De bases bevatten poets- en krassporen op de bases.

Verder zijn er geen aanwijzingen dat de twee poppen uit het museum afkomstig zijn.

5.3.4.2 Ondanks het gebrek aan overige aanwijzingen vindt de Commissie het zeer aannemelijk dat de poppen uit het Museum afkomstig zijn omdat ze inderdaad onderdeel hebben uitgemaakt van het Wajang Dupara spel dat daar wordt bewaard. Dit betreffen:

Ku 130 (gekocht bij Galerie Sud, 1986).

Ku 131 (gekocht bij Galerie Sud, 1986).

5.3.4.3 Conclusie: De Commissie vindt van de in 5.3.4.2 genoemde poppen dat het in hoge mate aannemelijk is dat ze uit het Museum afkomstig zijn.

5.3.5 De overige poppen uit de Collectie CLR

5.3.5.1 Een deel van de Collectie CLR is gekocht bij Nederlandse handelaren en veilinghuizen.

Er zijn geen kenmerken of indicaties dat deze poppen afkomstig zijn uit het Museum.

5.3.5.2 De overige poppen die in Indonesië zijn aangekocht en hierboven niet zijn genoemd, bezitten geen kenmerken die verwijzen naar een herkomst uit het Museum.

Een aantal ervan komt weliswaar uit Java, maar is niet te relateren aan de kraton Solo, waardoor de herkomst uit het Museum onaannemelijk is.

Een klein deel van de poppen komt in het geheel niet uit Java, waardoor het onwaarschijnlijk is dat ze uit het Museum afkomstig zijn.

5.3.6 Conclusie

6.1 Van de 300 exemplaren uit de Collectie CLR zijn volgens de Commissie de volgende exemplaren als verdacht aan te merken, namelijk:

Ku 38
Ku 44
Ku 71
Ku 72
Ku 85
Ku 102
Ku 103
Ku 104
Ku 112
Ku 113
Ku 114
Ku 115
Ku 130
Ku 131
Ku 132
Ku 266
Ku 267

6 Juridische beoordeling

6.1 Van de verdachte exemplaren is de Ku 267 het meest recent aangekocht door het Echtpaar, namelijk in 1998.

Deze aankoop heeft dus anno 2025 27 jaar geleden plaatsgevonden.

6.2 Wanneer de poppen exact uit het Museum zijn verdwenen is niet bekend.

6.3 Aangezien in Nederland een algemene verjaringstermijn geldt van 20 jaar, is een aanspraak binnen ons land op juridische gronden verjaard.

6.4 De wet- en regelgeving van Indonesië spelen in dit verband overigens geen rol, aangezien de objecten zich in Nederland bevinden.

6.5 Ook internationaalrechtelijk is er voor het Museum geen vordering tot teruggave in te stellen. De geëigende route daarvoor is het UNESCO-verdrag 1970. Dit verdrag is in Nederland in werking getreden op 1 juli 2009 en kent geen terugwerkende kracht. Dit betekent dat onrechtmatige eigendomsoverdrachten die vóór deze datum hebben plaatsgevonden niet onder de werking van genoemd verdrag vallen.

6.6 Op juridische gronden is er van een verplichting tot teruggave geen sprake.

7 Ethische beoordeling

7.1.1 Wat is het ethische kader voor de KVVAK? De vereniging verkrijgt voorwerpen op verschillende manieren en voor verschillende doelen.

- 7.1.2 De vereniging heeft een collectie in eigendom, die in bruikleen wordt gegeven aan musea, in hoofdzaak aan het Rijksmuseum. Af en toe wordt ten behoeve van de collectie van de KVVAK een aankoop gedaan en worden schenkingen, erfstellingen en legaten aanvaard.
- 7.1.3 Daarnaast verkrijgt de KVVAK voorwerpen middels legaten, erfstellingen en schenkingen.
- 7.1.4 Ook hybride verwervingen komen voor, zoals in het geval van de erfstelling van de Collectie CLR. Hierbij was de constructie dat het Rijksmuseum eerst ging bekijken of zich objecten in de collectie bevonden die het als bruikleen van de KVVAK zou willen ontvangen. De rest kon worden verkocht ten behoeve van een te stichten aankoopfonds.
- 7.2. Interne regelgeving KVVAK
- 7.2.1 De KVVAK heeft interne regels voor de verwerving van kunstobjecten.
- 7.2.2.1 Het bestuur is bevoegd tot het doen van aankopen voor de aanvulling en uitbreiding van de bestaande verzameling van Aziatische kunst in eigendom van de vereniging op basis van de in het huishoudelijk reglement neergelegde richtlijnen. Na een dergelijke aankoop legt het bestuur verantwoording af aan de algemene ledenvergadering (artikel 16 lid 4, sub a van de statuten).
- 7.2.2.2 Het bestuur is tevens bevoegd tot het accepteren van schenkingen en erfstellingen overeenkomstig de in het huishoudelijk reglement neergelegde richtlijnen (artikel 16 lid 4, sub c van de statuten).
- 7.2.2.3 Het woord 'erfstellingen' komt in het huishoudelijk reglement echter in niet voor. Aangenomen moet worden dat hiervoor hetzelfde geldt als dat bij 'aanwinsten' en 'schenkingen en legaten' is bepaald.
- 7.2.2.4 Ten aanzien van aanwinsten is bepaald:
De VVAK en het Rijksmuseum plegen nauw overleg over aanwinsten, waarbij het museum gerechtigd is zowel de traditionele VVAK kwaliteitsnormen te hanteren als de gangbare Rijksmuseumnormen voor aanwinsten, een en ander ter beoordeling van het Rijksmuseum (art. 1.3.2 huishoudelijk reglement).
- 7.2.2.5 Het Rijksmuseum dient zich te houden aan de Ethische Code voor Musea. Ten aanzien van verwervingen wordt daarin bepaald:
Voorafgaande aan de verwerving wordt een uiterste poging ondernomen om zeker te stellen dat enig object of specimen aangeboden door handel, schenking, bruikleen, legaat of ruil niet illegaal verworven is in, of geëxporteerd is uit, het land van herkomst of enig tussenliggend land waar het mogelijkwerwijs rechtmatig werd bezeten (inclusief het land van het museum). Due diligence dient te waarborgen dat de gehele geschiedenis van het object vanaf de ontdekking of vervaardiging komt vast te staan (art. 2.3 Ethische Code voor Musea).
- 7.2.2.6 Indien de KVVAK voorwerpen verwerft met als doel ze in bruikleen te geven aan musea, moeten ze voldoen aan de regels die zijn neergelegd in de Ethische Code

voor Musea, aangezien alle geregistreerde musea in Nederland zich daaraan dienen te houden. Als de KVVAK zich niet aan die regels houdt, kan ze de voorwerpen immers niet aan musea in bruikleen geven, omdat zij die niet mogen accepteren.

- 7.2.3.1 Met betrekking tot de verwerving van objecten die niet in de collectie van de KVVAK worden ondergebracht zijn de bepalingen in de statuten en het huishoudelijk reglement summier.
- 7.2.3.2 Schenkingen en legaten van objecten die niet door het Rijksmuseum geaccepteerd kunnen worden, kunnen door de VVAK in een ander Nederlands museum in bruikleen worden ondergebracht. Is een dergelijke plek niet beschikbaar, dan wordt de schenking of het legaat afgewezen, tenzij er formele toestemming is van de schenker of legataris om in een dergelijk geval de schenking of het legaat te gelde te maken (art. 1.3.4 huishoudelijk reglement).

7.3 Hoe verhouden de regels zich tot de Collectie CLR?

- 7.3.1 Rijksmuseum wilde of kon blijkbaar geen poppen uit de Collectie CLR in bruikleen verkrijgen. Of dit te wijten is geweest aan de resultaten van herkomstonderzoek is niet bekend.
- 7.3.2 Vast staat in ieder geval dat een aantal wajangpoppen de toets van artikel 2.3 van de Ethische Code voor Musea niet zou hebben doorstaan, gezien de constatering van de Commissie in hoofdstuk 5.
- 7.3.3 Het huishoudelijk reglement laat toe een collectie te gelde te maken indien er formele toestemming is van de [erflater] (art. 1.3.4 huishoudelijk reglement).
- 7.3.4 In het testament van het Echtpaar is bepaald dat de KVVAK gerechtigd is om – delen van – de tot [de] nalatenschap behorende collecties te vervreemden.
- 7.3.5 Als er voorwerpen zouden worden vervreemd dan hoefden daar, blijkens het testament, niet de regels voor museale afstoting voor te worden toegepast.
- 7.3.6 De conclusie is dat, zolang de wajangpoppen niet als museaal bruikleen zouden gaan fungeren, de KVVAK kortgezegd de vrije hand heeft met het te gelde maken ervan.
- 7.3.7 De interne regels en de ethische code bevatten geen bepalingen over de verkoop van objecten waarvan het niet de bedoeling was dat ze in een museale collectie terecht zouden komen.
- 7.4.1 Er bestaat voor de KVVAK derhalve geen verplichting tot teruggave van het deel van de Collectie CLR waarvan aannemelijk is dat het onrechtmatig uit een museumcollectie is verwijderd.
- 7.4.2 Gezien de positie en werkzaamheid van de KVVAK in het erfgoedveld past het haar echter niet om dit deel van de Collectie CLR in eigendom te houden of in het vrije verkeer van goederen te brengen. Ze zou daarmee meewerken aan het in eigendom houden of verkopen van objecten die vrijwel zeker afkomstig zijn uit diefstal/heling uit een museum. Verschuilen achter regels als ‘verjaring’ horen niet

thuis bij een vereniging als de KVVAK. Ze zou daarmee bijdragen aan het aantasten van een sector waarvan ze zelf onderdeel uitmaakt en die haar zeer ter harte gaat.

8 Conclusie en advies

8.1 De Commissie adviseert om de volgende wajangpoppen te retourneren aan Museum Radya Pustaka in Indonesië:

Ku 38
Ku 44
Ku 71
Ku 72
Ku 85
Ku 102
Ku 103
Ku 104
Ku 112
Ku 113
Ku 114
Ku 115
Ku 130
Ku 131
Ku 267

8.2 De Commissie adviseert dit te doen in de vorm van een schenking, waarin op ethische, juridische en historische gronden zorgvuldig wordt gemotiveerd waarom de KVVAKK deze schenking doet.

8.3 De Commissie wijst erop dat goedkeuring vooraf van de algemene ledenvergadering is vereist voor het door het bestuur aangaan van overeenkomsten tot vervreemding van objecten (art. 1.4 huishoudelijk reglement).

8.4.1 De Commissie adviseert het huishoudelijk reglement aan te passen.

8.4.2 Er zouden bepalingen moeten worden opgenomen over de aanvaarding van erfstellingen, zoals in de statuten ook is genoemd.

8.4.3 Elementen die daarbij van belang zijn:

- Zorgvuldigheid ten aanzien van de aanvaarding van objecten, ook als ze zijn bestemd om te gelde te maken.
- Een duidelijk protocol ten aanzien van objecten waarvan op voorhand niet duidelijk is of ze in bruikleen gaan worden gegeven aan musea.

8.4.4 In het huishoudelijk reglement zou expliciet vermeld moeten worden dat de KVVAK, ten aanzien van de verwerving van objecten die ze niet vervreemdt, de normen toepast van de Ethische Code voor Musea.

Amsterdam/Leiden
12 januari 2026